

Джордж Орвелл

КОЛГОСП ТВАРИН

Харків
«Фоліо»
2023

*ПЕРЕДМОВА ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА
ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ «КОЛГОСПУ ТВАРИН»
Написана Джорджем Орвеллом у березні 1947 року*

Мене попросили написати передмову до українського перекладу «Колгосп тварин». Я знаю, що звертаюся до читачів, про яких нічого не знаю, але так само знаю те, що вони, мабуть, теж ніколи не мали ні найменшої нагоди дізнатися щось про мене.

Читачі, скоріш за все, очікують, що в цій передмові я скажу щось про те, як постала «Колгосп тварин», та спочатку я розповім дещо про себе та про ті події, завдяки яким сформувалися мої політичні погляди.

Я народився в Індії в 1903 році. Мій батько обіймав там посаду держслужбовця в англійському уряді, а сім'я моя була однією з тих сімей середнього класу, що до них належать родини військових, священнослужителів, держслужбовців, вчителів, юристів, лікарів тощо. Навчався я в Ітоні — найдорожчій і найбільш снобістській із англійських державних шкіл. Та потрапив я туди тільки завдяки стипендії; інакше мій батько не зміг би дозволити собі відіслати мене в школу такого типу.

Незадовго після закінчення школи (мені тоді ще й двадцяти не було) я поїхав до Бірми і вступив до лав Імперської поліції Індії. То була озброєна поліція, щось на кшталт жандармерії, подібно до іспанської *Guardia Civil* чи *Garde Mobile* у Франції. Я прослужив там п'ять років. Служба була мені не до вподоби і змусила мене зненавидіти імперіалізм, хоч у той час націоналістичні настрої в Бірмі не були дуже яскраво виражені, а стосунки між англійцями та жителями Бірми були не такими й ворожими. Перебуваючи в Англії у відпустці у 1927 році, я звільнився зі служби й вирішив стати

письменником — спершу без жодних особливих успіхів. Упродовж 1928—1929 років я жив у Парижі й писав оповідання та новели, яких ніхто не хотів друкувати (тому я їх усі знищив). У наступні роки я жив здебільшого як пощастить і неодноразово потерпав з голоду. Лише з 1934 року й надалі я вже міг жити з того, що заробляв своїм письмом. А тим часом, бувало, місяцями жив поміж бідняків, напівзлочинних елементів, що населяють найгірші частини найбідніших кварталів або ж вештаються вулицями, жебраючи й крадучи. У той час я знався з ними через брак грошей, та згодом мене просто зацікавив їхній спосіб життя. Багато місяців я провів (тепер уже більш систематично) вивчаючи умови праці шахтарів на півночі Англії. Аж до 1930 року я загалом не вважав себе соціалістом. Насправді до того часу я ще не визначився до кінця зі своїми політичними поглядами. Соціалістом я став більше через відразу до того, як пригноблюють і знецінюють бідніші верстви промислових працівників, аніж через якийсь теоретичне захоплення плановим суспільством.

У 1936 році я одружився. Практично на тому ж тижні в Іспанії спалахнула громадянська війна. Ми з дружиною хотіли поїхати в Іспанію й боротися на боці іспанського уряду. Ми були готові до боротьби через пів року, як тільки я закінчив книжку, яку саме писав. В Іспанії я провів майже шість місяців на арагонському фронті, аж доки в Уесці фашистський снайпер не прошив мені шию кулею.

На ранніх етапах війни чужинцям було геть нічого невідомо про внутрішню боротьбу, яка точилася між різними політичними силами, що підтримували уряд. Через низку нещасних випадків я приєднався не до Міжнародної бригади, як більшість іноземців, а до міліції Робітничої партії марксистського об'єднання¹, тобто до так званих іспанських троцькістів.

---

¹ Робітничка партія марксистського об'єднання (англ. POUM) — марксистська партія, що існувала в 1930-х роках в Іспанії (прим. перекладача).

Тож в середині 1937 року, коли комуністи здобули контроль (чи частковий контроль) над іспанським урядом і почали переслідувати троцькістів, ми з дружиною теж опинилися серед їхніх мішеней. Нам пощастило вибратися з Іспанії живцем та ще й так, що нас ні разу не арештували. Багатьох з наших друзів було розстріляно, а інші чимало часу відсиділи у в'язниці або ж просто зникли.

Ці полювання на людей в Іспанії тривали одночасно з великими чистками в СРСР і були таким собі доповненням до них. В Іспанії, як і в Росії, суть звинувачень (а саме — змова з фашистами) була та сама, та щодо Іспанії, у мене були всі підстави вважати, що ці обвинувачення були неправдивими. Цей досвід став для мене цінним уроком: він показав мені, як легко тоталітарна пропаганда може контролювати думку освічених людей у демократичних країнах.

Ми з дружиною бачили, як невинних людей кидали до в'язниці лише через те, що їх підозрювали в неортодоксальності. А повернувшись до Англії, виявили, що багато розсудливих і добре поінформованих спостерігачів вірять у найнеймовірніші історії про змову, зраду та саботаж, про які повідомляла преса з московських судових процесів.

Тож я усвідомив — ясніше, ніж будь-коли, — негативний вплив радянського міфу на західний соціалістичний рух.

І тут я повинен спинитися й описати своє ставлення до радянського режиму.

Я ніколи не бував у Росії, і мої знання про неї обмежуються лише тим, про що можна дізнатися, читаючи книги та газети. Навіть якби я мав якусь владу, то не хотів би втручатись у внутрішні справи СРСР: я б не засуджував Сталіна та його однодумців лише за їхні варварські та недемократичні методи. Цілком можливо, що за тих умов, навіть маючи найкращі наміри, вони не могли діяти інакше.

Та з іншого боку, для мене було надзвичайно важливо, щоб люди в Західній Європі бачили радянський режим таким, яким він був насправді. З 1930 року я бачив мало доказів на підтримку того, щоб СРСР прямував до того, що мож-

на було б по-справжньому називати соціалізмом. Зате мене глибоко вразили чіткі ознаки того, що він перетворюється в ієрархічне суспільство, у якому правителі мають не більше підстав відirectися від своєї влади, аніж будь-який інший панівний клас. Мало того, робітники та інтелігенція в такій країні, як Англія, не можуть зрозуміти, що СРСР сьогодні цілковито відрізняється від того, яким він був у 1917 році, частково через те, що просто не хочуть цього розуміти (тобто хочуть вірити, що десь насправді таки існує соціалістична країна), а частково через те, що, будучи звиклими до відносної свободи й поміркованості в суспільному житті, вони абсолютно не розуміють тоталітаризму.

Та все ж слід пам'ятати, що Англія не є державою всуціль демократичною. Це також і капіталістична країна з великими класовими привілеями і — навіть зараз, після війни, яка мала на меті зрівняти всіх — з великими розбіжностями у статках. Але з усім тим, це країна, в якій люди прожили разом кілька сотень років без серйозних конфліктів, в якій закони відносно справедливі, а офіційним новинам та статистиці майже завжди можна вірити, і, нарешті, це країна, в якій додержуватися поглядів меншості та озвучувати їх ще не означає піддаватися смертельній небезпеці. У такій атмосфері людина з вулиці по-справжньому не розуміє таких речей, як концтабори, масові депортації, арешти без суду, цензура преси тощо. Усе, що ця людина читає про таку країну, як СРСР, автоматично перекладається на мову англійських реалій, і вона цілком невинно приймає брехню тоталітарної пропаганди. До 1939 року і навіть пізніше більшість англійців не здатні були оцінити справжню природу нацистського режиму в Німеччині, а зараз, за радянського режиму, вони все ще значною мірою перебувають під впливом тих самих ілюзій.

Це завдало великої шкоди соціалістичному руху в Англії та мало серйозні наслідки для зовнішньої політики Англії. Насправді на мій погляд, ніщо настільки не сприяло перекрученню первісної ідеї соціалізму, як переконання, що Росія

є соціалістичною країною і що кожен вчинок її правителів заслугує виправдання, якщо не наслідування.

Отож упродовж останніх десяти років я мав переконання, що, якщо ми хочемо відродження соціалістичного руху, знищення радянського міфу є просто необхідним.

Після повернення з Іспанії мені спало на думку викрити радянський міф, написавши історію, яка була б зрозумілою майже кожному і яку можна було б легко перекласти іншими мовами. Однак деякий час мені не вдавалося продумати фактичні деталі, аж доки одного разу (я тоді жив у невеличкому селищі) я не побачив маленького хлопчика, років, мабуть, десяти, який гнав вузькою стежиною величезну коняку, запряжену у віз, шмагаючи її батогами щоразу, як вона намагалася звернути вбік. Мені тоді стрілила в голову така думка: якби тільки такі тварини усвідомлювали свою силу, ми не мали б над ними влади, а люди експлуатують тварин приблизно так само, як багатії експлуатують пролетаріат.

Тож я взявся до викладу теорії Маркса з точки зору тварин. Для тварин було очевидно, що концепція класової боротьби між людьми була чистою ілюзією, оскільки щоразу, як треба було експлуатувати тварин, усі люди одразу об'єднувалися проти них: справжня боротьба розгорталася тоді між тваринами і людьми. З такої вихідної точки неважко було побудувати історію. Я не записував її аж до 1943 року, оскільки постійно був зайнятий іншою роботою, що відбирала весь мій час; в кінці я включив до неї ще деякі події, наприклад, Тегеранську конференцію, що відбулася, поки я писав. Таким чином, основні обриси цієї історії трималися в моїй свідомості протягом шести років до того, як вона була фактично написана.

Не хочу коментувати сам твір; якщо він не зрозумілий сам по собі, це невдача. Та я хотів би наголосити на двох моментах: по-перше, хоч деякі епізоди взяті з реальної історії російської революції, та змальовані вони схематично, а хронологія їх розгортання порушена; це було необхідно для симетричної побудови оповіді. Другий момент пропустила більшість

критиків, можливо, тому, що я сам недостатньо на ньому наголосив. У багатьох читачів після прочитання книжки могло виникнути враження, що вона завершується цілковитим примиренням між свиньми та людьми. Та мій намір був не таким; навпаки, я спеціально закінчив її на гучній дисонансній ноті, оскільки писав одразу ж після Тегеранської конференції, яка, як усі думали, встановила найкращі, наскільки це було можливо, відносини між СРСР і Заходом. Особисто я не вірив, що такі добрі відносини будуть тривати довго; і, як виявилось, я не дуже-то й помилявся.

Не знаю, що ще маю додати. Якщо когось цікавлять особисті деталі з мого життя, то треба додати, що я вдівець і маю сина, якому вже майже три роки, що за фахом я письменник і що з початку війни я здебільшого працював журналістом.

Часопис, до якого я найбільш регулярно дописую, — це «Трибуна»¹, соціополітичний тижневик, який загалом представляє ліве крило лейбористської партії. Ось мої книги, які можуть зацікавити пересічного читача (на випадок, якщо хтось із читачів натрапить на їх примірники): «Бірманські дні» (історія про Бірму), «Вшанування Каталонії» (книга, що виросла з мого досвіду участі в громадянській війні в Іспанії) і «Критичні нариси» (есеї, у яких ідеться переважно про популярну сучасну англійську літературу, повчальні більше з соціологічної, аніж із літературної точки зору).

---

¹ «Трибуна» (англ. Tribune) — демократичний соціалістичний політичний журнал, який почали випускати у 1937 році в Лондоні (прим. перекладача).

Пан Джонс, власник «Поміщицької ферми», замкнув на ніч курники, але так перепив, що геть забув позачиняти ще й дверцята, крізь які птиця може вийти назовні. Слідуючи за світлом від ліхтарика, що витанцьовувало з боку в бік на землі, він, похитуючись, пройшов двором, скинув чоботи біля заднього входу, зачерпнув собі останній кухоль пива з бочки в буфетній і подався нагору до спальні, де вже похропувала пані Джонс.

Щойно світло в спальні погасло, у господарських будівлях все заворушилось і затріпотіло. Увесь день довкола ширилися чутки про те, що старому Майорові, породистому білому кнуру, минулої ночі приснився дивний сон і він хоче переказати його іншим тваринам. Було домовлено, що всі мають зібратись у великому сараї, щойно пан Джонс зникне з поля зору. Старий Майор (саме так його називали, хоч на виставках він був відомий як Віллінгдонський Красень) мав такий великий авторитет на фермі, що кожен був готовий пожертвувати годиною сну, щоб послухати, що він скаже.

У кутку великого сараю, де було своєрідне підвищення, на своїй солом'яній підстилці під ліхтарем, почепленим на балку, вже сидів Майор. Йому було дванадцять років, останнім часом він дещо погладшав, але досі не втратив своєї величі й зберігав вигляд мудрої й доброзичливої свині, незважаючи на те, що ікла йому так і не видалили. Невдовзі й інші тварини почали надходити й умошуватись, як кому було зручніше. Першими прибігли троє псів — Дзвоник,

Джессі та Пінчер, а за ними — свині, які негайно ж повляглися на соломі перед самим підвищенням. Кури примостилися на підвіконнях, голуби позліталися на крокви, вівці й корови полягали за свиньми й одразу ж взялися ремигати. Двійко тяглових коней, Боксер і Конюшинка, увійшли разом: вони ступали поволі й надзвичайно обережно перебирали своїми величезними копитами, облямованими кошлатою шерстю, щоб, бува, не наступити на якусь дрібну тваринку, непомітну серед соломи. Конюшинка була опасистою й по-материнськи лагідною кобилою середнього віку, яка так і не повернулася у свою колишню форму після народження четвертого лошати. Боксер же був величезним звіром майже два метри заввишки й мав силу двох звичайних коней. Біла смуга під носом надавала йому трохи дурнуватою вигляду, та насправді він і не відзначався особливим розумом, зате всі поважали його за тверду вдачу й надзвичайну працездатність. За кіньми прийшли біла коза Мюріель і віслук Бенджамін. Бенджамін був найстаршим мешканцем ферми й мав найгіршу з-поміж усіх вдачу. Говорив він рідко, а коли щось і казав, то хіба щоб кинути якесь цинічне зауваження. До прикладу, він стверджував, що Бог наділив його хвостом, щоб відганяти мух, та куди краще було б, якби не було ні хвоста, ні мух. Він був єдиним на фермі, хто ніколи не сміявся, а коли його запитували чому, він пояснював, що не бачить для цього жодної причини.

Утім, хай навіть не виказуючи цього відкрито, він просто обожнював Боксера; неділі вони зазвичай проводили удвох у невеличкому загоні за садком, мовчки пасучись один біля одного.

Коні щойно вляглися, коли до сараю зайшов виводок каченят, які втратили матір. Лець чутно попискуючи, вони нипали з боку в бік, вишукуючи собі місцину, де їх не затопчуть. Конюшинка зігнула свою величезну передню ногу й зробила таку собі загорожу, і каченята вместилися за нею й невдовзі поснули. Врешті, ласо хрумкаючи грудку цукру, надійшла Моллі, дурненька й гарна з себе біла кобилка,

яка тягла бричку пана Джонса. Вона влаштувалася попереду й почала тріпати своєю білою гривною, сподіваючись привернути увагу до вплетених у неї червоних стрічок. Останньою з'явилася кішка, яка, як завжди, спершу роззирнулася довкола в пошуках найтеплішого місця, а тоді зрештою втиснулася між Боксером і Конюшинкою. Там вона вдоволено муркотіла, доки Майор виголошував свою промову, і не чула ні слова з того, що він казав.

Зібрались усі мешканці ферми, крім Мойсея, ручного ворона, який дрімав на своїй жердині за задніми дверима. Дочекавшись, щоб усі зручно вместилися й наготувалися уважно слухати, Майор прокашлявся і почав:

«Товариші, ви вже почули про дивний сон, який наснився мені минулої ночі. Та про нього — потім, а спершу я хочу сказати ось що. Гадаю, товариші, мені недовго вже залишилось бути поміж вас, тож перед смертю я вважаю своїм обов'язком передати вам ту мудрість, якої я набув. Я прожив довге життя і мав чимало часу для роздумів, доки лежав самотою у своєму стійлі, а тому, гадаю, я можу стверджувати, що розумію суть життя на цій землі так само добре, як і кожную живу істоту. Саме про це я хочу з вами поговорити.

Отож, товариші, в чому суть нашого життя? Визнаймо: наше життя жалюгідні, сповнені важкої праці й нетривкі. Ми народжуємося, нам дають їжу — рівно стільки, щоб підтримати дух у тілі; ті з нас, хто на це спроможний, змушені працювати до знемоги, а як тільки з нас уже немає жодного зиску, нас жорстоко вбивають. Жодна тварина в Англії, щойно їй виповнюється рік, більше не знає, що таке щастя чи відпочинок. Жодна тварина в Англії не має свободи. Життя її зводиться до нужди й рабства — ось і вся правда.

Та чи це просто частина природного порядку? Чи виною цьому те, що наша земля така бідна, що не може забезпечити гідне життя тим, хто її населяє?

Ні, товариші, тисячу разів ні! Англійська земля родюча, клімат на ній хороший, і вона здатна давати вдосталь їжі значно більшій кількості тварин, ніж та, що населяє її тепер.

Одна лише наша ферма могла б утримувати десяток коней, два десятки корів, сотні овець — і всі вони жили б у такому комфорті та з такою гідністю, яких зараз і уявити важко. Чому ж тоді ми й далі перебуваємо в такому жалюгідному становищі? А тому, що майже всі продукти нашої праці викрадають у нас люди. Ось де, товариші, відповідь на всі наші проблеми. Вона зводиться до одного-єдиного слова — Людина. Саме Людина — наш єдиний справжній ворог. Вартує позбутися Людини — і першопричину нашого голоду й перевтоми буде усунуто назавжди.

Людина — єдина істота, яка лише споживає, нічого натомисть не продукуючи. Молока вона не дає, яєць не несе, вона надто слабка, щоб тягнути плуг, і бігає недостатньо прудко, щоб ловити кролів. І при цьому вона владарює над усіма тваринами. Вона примушує їх до роботи, віддаючи їм сам мізер, — щоб з голоду не повмирали, — а решту залишає собі. Нашими зусиллями обробляється земля, наш гній її удобрює, і при цьому жоден з нас нічого за душею не має, крім хіба що власної голої шкури.

От ви, корови, що стоїте переді мною, скільки тисяч галонів молока ви дали за минулий рік? І що сталося з тим молоком, на якому мали б виростати міцні телята? Усе воно до останньої краплі вилилось у горлянки наших ворогів. А ви, кури, скільки яєць ви знесли за минулий рік, і зі скількох із тих яєць вилупилися курчата? Решта ж пішла на ринок, щоб Джонс і його люди змогли підзаробити. А ти, Конюшинко, де ті четверо лошат, яких ти народила і які мали стати твоєю підтримкою й утіхою на старості? Усіх їх продали, щойно їм виповнився рік, і ти більше ніколи не побачиш жодного з них. Яку винагороду, окрім убогого пайка і стійла, ти отримала за чотири приплоди й весь свій труд у полях?

І навіть ті жалюгідні життя, які ми провадимо, не досягають свого природного кінця. Щодо себе я не нарікаю, мені-бо дуже пощастило: я прожив дванадцять років, та й дітей маю більше чотирьохсот. Таким і має бути природне життя свині. Та врешті-решт жодній тварині не уникнути жорсто-

кого ножа. Ви, юні кабанчики, що сидите переді мною, вже за рік будете з виском прощатися з життям на колоді. Усіх нас спіткає це жахіття: корів, свиней, курей, овець — усіх. Навіть коням і собакам нічого чекати кращої долі. Ось ти, Боксере, — того ж дня, коли твої великі м'язи втратять свою силу, Джонс продасть тебе на шкуродерню, де тобі переріжуть горлянку, а м'ясо твоє згодують собакам.

Що ж до самих собак, то щойно вони стають старими й беззубими, Джонс прив'язує їм до шиї по цеглині й топить у найближчому ставку.

Тож хіба не ясно як Божий день, товариші, що всі наші біди — через тиранію Людини? Вартує лиш позбутися Людини — і плоди нашої праці належатимуть лише нам. Вже за ніч ми зможемо стати вільними й заможними. То що нам робити? Працювати з ранку до ночі, душею й тілом, щоб повалити рід людський! Ось моє послання вам, товариші:

ПОВСТАННЯ!

Я не знаю, коли воно вибухне, — через тиждень чи через сотню років, — але я бачу, так само чітко, як і цю соломинку в себе під ногами, що рано чи пізно запанує справедливість. Взоруйтеся на це, товариші, впродовж того короткого відрізка часу, який вам ще судилося прожити! А над те — передайте це моє послання тим, хто прийде після вас, щоб майбутні покоління продовжували вести боротьбу до переможного кінця.

І пам'ятайте, товариші, ваша рішучість нізащо не має похитнутися. Жодні доводи не мають звести вас зі шляху. Не слухайте, коли вам казатимуть, що Людина і тварина мають спільні інтереси, що процвітання одного веде до процвітання іншого. Це все брехня. Людина не служить інтересам жодної іншої живої істоти, окрім себе самої.

І нехай серед нас, тварин, панують ідеальні єдність та братерство у боротьбі. Усі люди — наші вороги. Усі тварини — наші товариші.»